ÇINARALTI

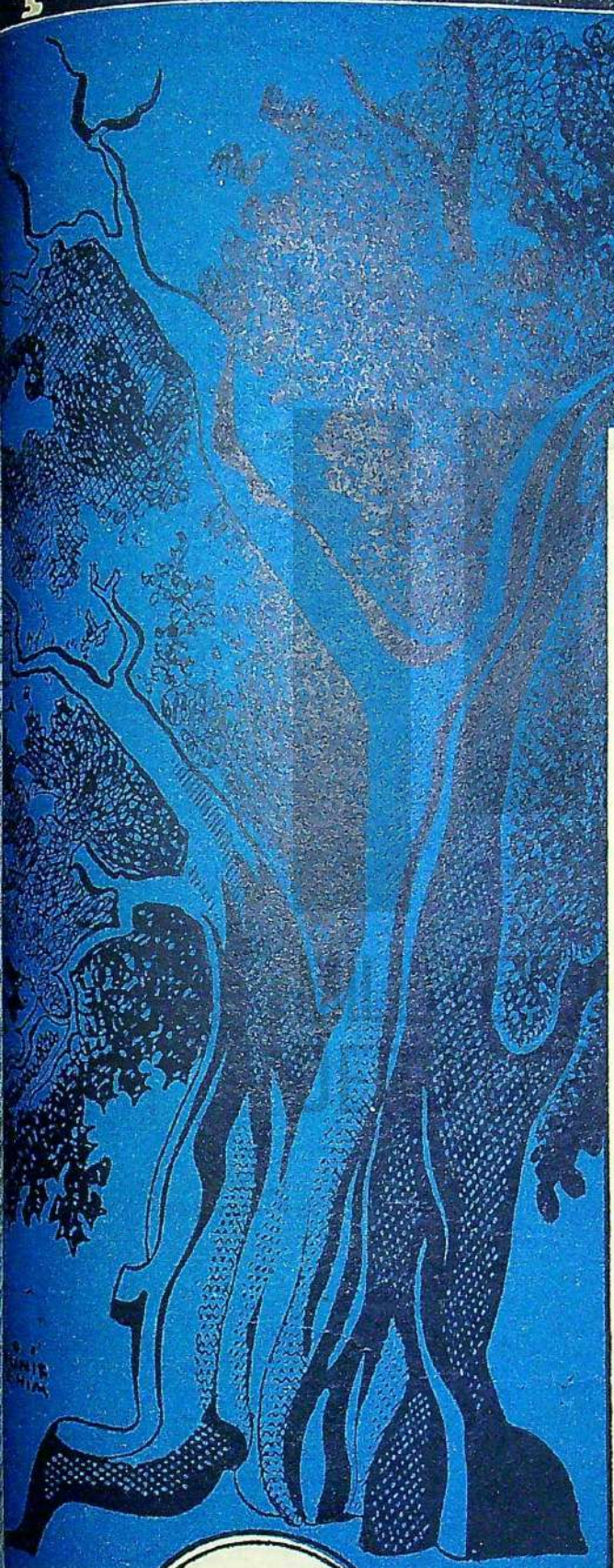

BU SAYIDA :

KARA YILDIRIM
Yazan: Dr. Mustafa Hakkı Akansel

TÜRKÇÜLÜĞE DAİR ANKETİMİZ
Konuşan: S. G.

AĞAÇ KASİDESİ
Şairi :
Halil Nihat Boztepe

FÂNİ DÜNYA
(Hikâye)
Şemseddin Kutlu

BOĞAZİÇİ MESİRELERİ ve ÂLEMLERİ
Yazan: Enver Behnan Şapolyo

Aşk hakkında en güzel eser
veren iki kadın
Yazan: M. H. A.

Sayı : 94
Kuruş : 15

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT

ORHAN SEYFİ ORHON

Kulaktan Kulağa

Orhan Seyfi Orhon'un ince, alaycı, nükteli, müstehzî yazıları, hicivleri, tenkidleri, takılmaları (Kulaktan kulağa) adile bir cilt halinde pek yakında çıkıyor.

«Çmaraltı Yayını»nın 5 inci kitabı — Fiati: 50 kuruş.

Siparişlerinizi şimdiden «Çmaraltı» idaresine bildirinz.

Adres: İstanbul, Ankara caddesi, No. 47. Çmaraltı.

7 Ağustos

Deniz mevsimi başlıyor. Plâjda, güneş banyosundan sonra denize girmek, neşeyle dans etmek, ve rahat bir uyku uyumak için bir

Millî Piyango

bileti almalısınız. Bir mevsimin bütün sevinci bu biletlerin içindedir.

Basıldığı yer: Cumhuriyet Matbaası — İstanbul

Sahibi ve Neşriyat Müdürü: Orhan Seyfi Orhon

Yaylâ Türküsü

Şairi : Halide Nusret Zorlutuna

FİATI : 50 KURUŞ

En sanatkâr, en hassas kadın şairimiz Halide Nusret Zorlutunanın en güzel şiirlerini bir araya toplayan bu nefis şiir mecmuası «Çmaraltı Yayını» nın dördüncü kitabı olarak çıktı.

Mevcudu azalmıştır.

Umumî satış yeri: İstanbul Ankara caddesi No. 47 Çınaraltı idarehanesi

Konuşmalar

Bay İlhan Kızıltan :

«Hâtıralar» isimli şiirinizde ilk tecrübe inin izleri var. Bazı kelimeler bugünkü kimize uygun değil.

Şimdi bana çok uzaktan
Çok derinden fısıldarlar.
Çok güzel bir gülistandan
Neşe taşır hâtıralar.

«Gülistan» kelimesi biraz eskimiştir. Bu kelime ile beraber onun bir sembol olarak kullanışı da eskimiştir. Gülistan, güllerile, [illegible] kameriyelerile, çimenlerile, ser- [illegible] edebiyatının malıdır. Siz [illegible]nçsiniz, sizin şiirleriniz de genç olmalı ve doğrudan doğruya bugünkü zevkimize hitap etmelidir. Kafiye hataları yapmamıya da dikkat edin. (Hayalidir - zevkidir - cehennemidir) söylemeğe hacet yok ki, birbirile kafiye olamaz değil mi?

(Türküm) isimli ikinci manzumenizde aynı şeyler göze çarpıyor. Bir fikri, hudutsuz mübalâğa güzelleştirmez. Millî mevzularda samimî heyecan lâzım. Hele:

Aman, dedi, beni gören Avrupa,
Yedi benden unutulmaz bir sopa

beytinde his asaleti yok. Şair, kelimelerin en güzelini, en âhenklisini, en kibarını seçecektir. Şairin, dili, bir lisanın en güzel örneği olmalıdır. Kelimelerin üzerinde durun, düşünün ve onları kıymetli taşlar gibi miskalle tartın, okka ile değil!

Mustafa Cengiz Aksoy:

— «Gezinti ve Hatırlatış» isimli şiirinizde, ruhtan ziyade maddenin ifadesi var. Bu duygular bir gençlik devrinin uzvî duygularıdır. Aşkta beşerî bir şey, ilâhi bir heyecan, bir lirizm bulmak için onu mümkün olduğu kadar maddeden ayırmalı. «Gezinti» isimli şiirinizi okuyalım :

GEZİNTİ

Güneşli bir günün ikindi vaktı.
Gönlümün eşiyle yollara çıktık.
Arzular gönülden sel gibi aktı
Bizi zincirliyen hududu yıktık.

Topladık kırlarda bahardan kalan,
Sarılı, beyazlı kır çiçekleri,
Ve bu çiçeklerde uykuya dalan,
Üzeri benekli kır böcekleri.

Yokuşlar tırmandık, kayalar aştık
Bir çılgın sevincin verdiği hızla.
Hisarda, kaleler surlar dolaştık,
Gönlümün yoldaşı o güzel kızla.

Mustafa Cengiz Aksoy

Şekil, lisan, eda kusursuz, hattâ güzel. Fakat his tarafına gelince: Bir gençlik baş dönmesi, bir çağın macerası, maddî bir duygudan ileri geçmiyor. Meselâ :

Gönlümün yoldaşı o güzel kızla

diyorsunuz. Bu bir izah, bir tarif değildir ki.. Sizin yaşınızda, her güzel kız, gönlünüzün yoldaşıdır, ve hiç olmazsa yoldaşı olmıya namzettir. İçimizdeki baygınlığın bu kadarı başkalarını alâkalandırmaz. Bu mevzuda bir sanat eseri ortaya koymak için daha çok derinleşmek lâzım. Biz, sizin daha güzel şiirlerinizi hatırlıyoruz. Onları bekleriz.

Bay Sadeddin Vâlâ:

— (Biz) isimli şiirinizin pek hoş taraftarı var. Bu manzume halk destanı veya nefes şeklini hatırlatıyor. Siz de onlar gibi eski tâbirleri, eski kelimeleri kullanıyorsunuz. Şiirin edasında bir kalenderlik havası seziliyor. Biraz da bektaşi nefeslerinde olduğu gibi tariz ve istihza gözüküyor:

BİZ

Bir zaman ellerde hünermiş gülmek
Biz bugün inlerken bahtiyar olduk.
Ağyare çözülüp yâre bükülmek
Faslında her zaman nevbahar olduk.

Bir rahip ne kuvvet bulduysa dinde,
Habil de öyle aşk duymuştu kinde;
Biz ancak ilâhi bir gül dibinde,
Yıllarca inleyip dosta yâr olduk.

Yaktık ta gözleri nûra bu kadar,
Çağladık dağlardan inen su kadar,
Yaşadık bir çocuk duygusu kadar,
Kim demiş bu yolda ihtiyar olduk.

Ne rikkat dilendik bir göz yaşiyle,
Ne yarış istedik sabır taşiyle,
Ne masum bir kızın ağlayışiyle,
Talihe gönülden sitemkâr olduk.

Bir nefes ömrüymüş ne fâniymiş tat,
Anladık serapa yalanmış hayat,
Her yüzü güleni sevmedik; fakat
Her gözü şehlâya tarumar olduk.

Cananda bir bahar, bizde kar vardı,
Yolunda aşılmaz gizli tar vardı,
Gülleri solduran dudaklar vardı,
Bülbülü dinledik bestekâr olduk.

Ötüşen kuşlarla coşan şu dere,
Seslensin dağlara beyhude yere,
Biz bugün her gelen şuh güzellere,
Ziyaret istemez bir mezar olduk.

Biz öyle sevdik ki sevdiğimizi,
Bir bakış yıllarca bağladı bizi,
Akşamla uyanan çılgın denizi,
Sabahla uyutan bir rüzgâr olduk.

Sadettin Vâlâ

Bu tarzda şiirler az çok taklit sayılır. Büsbütün yeni değildir. Sonra eski tâbirleri, eski kelimeleri yerli yerinde kullanmak için eskilerin lâfız ve mâna sıfatlarını bilmek de lâzım. Kelimelerin münasebetlerini düşünerek kullanmalı. Bunda bazı hünerler de göstermeli. Meselâ: «Her gözü Leylâya tarumar olduk.» diyorsunuz. Eskiler, Leylâyı kullanınca, Leylâ ile münasebeti olan Mecnun, çöl, âhu filân gibi bir söz de getirirlerdi. (Her gözü Leylâya Mecnun olduk.) derler, fakat (tarumar olduk) demezlerdi. Kısacası bu tarz eskimiştir. Ya bunu büsbütün terketmeli — ki iyisi de budur — yahut da bütün kaidelerine riayet ederek kullanmalı.

Yolunda aşılmaz gizli tar olduk.

Mısraında (tar) kelimesinin mânasını anlıyamadım. (Tar) benim bildiğim, tel, veyahut, karanlık mânasına gelir. Burada ikisi de tutmuyor. Siz (tar) ı ne mânada kullanıyorsunuz?

Bay O. Akdeniz :

«Kış ve Gece» çok tekrarlanmış fikirleri nazım şeklinde söylüyor.

KIŞ ve GECE

Yerler karla örtülü, gök bulutlu bembeyaz,
Ortalığı yakıyor durmadan kuru ayaz.
Sıcak yataklarında düşünmüyor yatanlar,
Kapı eşiklerini yastık yapanlar da var.

Bir dilim ekmek için binbir kapıyı gezen,
Biçare yoksulların yoktur derdini sezen.
Hayatı işkenceyle sona erip kurtulur :
Belki bu zavallılar ahrette refah bulur!

O AKDENİZ

Burada yeni bir fikir, yeni bir his, bir anlayış şekli yok. Böyle didaktik şiir de muvaffak olmak çok güçtür. Bu ar çok büyük sanatkârların yapabileceği iştir.

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 94

10 Temmuz 1943
Cumartesi

İdare Evi :
İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129

Fiatı: 15 Krs

Cilt : 4

Türkçülük düşmanlarına

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Türkçülük düşmanı münafık neşriyat üzerinde dikkatle ve hassasiyetle durarak bunu Büyük Millet Meclisinde bahis mevzuu yapan Cevdet Kerim İncedayı'ya ve hükûmetin fikirlerini bir daha sarahatle ve salâhiyetle söyliyen Hariciye Vekilimiz Numan Menemencioğluna Türk gençliği namına teşekküre borçluyuz.

Bu sualler ve cevaplar şunu gösterdi ki münafıklar için vatansever, Kemalist, ileri düşünceli adam maskelerine bürünerek bizi şaşırtmıya ve birbirimize düşürmeğe imkân yoktur. Daha ilk adımda bu maskeleri yüzlerinden sıyıracak ve meydana çıkan iğrenç suratlarına tükürmeğe hazırlanacağız.

Türk vatanında, Türkçülük düşmanı bir vatanseverlik mugalatası yapamıyacaklardır. Türkler, böyle bir nifak hilesine aldancak kadar ne safdildirler, ne de millî şuurdan mahrum. Aldatılmış, şaşkın insanlar bekliyen bu tahrikçilerin karşısına, ümitleri hilâfına, şuurlu bir gençlik, dikkatli bir matbuat, hassas bir Meclis ve milli meselelere ciddiyetle müdahale etmeğe hazır enerjik bir hükûmet çıktı. Artık bu çevirme hareketi suya düştü.

Bizi şahsan sevindiren bir nokta da, hükûmetin Türkçülük hakkında yüksek sesle söylediği fikirlerin bizim müdafaa ettiğimiz prensiplerle hiç bir noktada tearuz etmeyişidir. Biz: «Türkçüyüz. Irkçı değiliz. Türkçüler, siyasi ırkçılıkta millî birliği bozan bir nifak kokusu duyarlar. «Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir. Milleti, dil, kültür, vicdan ve din birliği mânasında anlıyoruz.» demiştik.

Şimdi, sinsi sinsi bir köşeye büzülen bu tahrikçilere soruyoruz :

— Bu fikirlerimizin hangisinden dönelim?

Hakkımızdaki iftiralara gelince: Memleketi harbe sürüklemek, hariçten para almak, nazistlik, veyahut Türkçülüğün bir düşman propagandası oluşu gibi şeni isnatlar cevap vermeğe değmez.

Bunların karanlık vicdanı şunu bir türlü anlamıyor ki, bir insanın hem samimî Türkçü, hem de bir yabancı milletin uşağı olmasına imkân yoktur. Böylelerini ancak Türkçülük düşmanları arasında aramalı!

Türkçülük Türk milletinin hürriyet ve istiklâline âşık olmaktan başlar, onu insanlık ve medeniyet seviyesinde derece derece ilerletmeğ doğru yükselir. Türkçülüğün bir ideal oluşu, yüksek bir seciye, yüksek bir ahlâk sahibi, en şuurlu, en ileri hür bir insan olmak dâvasıdır. Yoksa, Türkiyede her namuslu adam mutlaka Türkçüdür, buna şüphe mi var?

Orhan Seyfi ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (87 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

YAZAN : DR. MUSTAFA HAKKI AKANSEL

Kara Yıldırım[1]

• • •

Bu yazıyı okuyun ! Türkçülere : "Harp isterler !„ diye iftira edenler karşı, bir milletin hürriyet ve istiklâlini müdafaa etmek zoru karşısında kalmadıkça, harbin istenecek bir şey olup olmadığını gösteren bu yazıyı okuyunuz.

• • •

Bu yazıyı yaymakta bir hayli tereddüt ettim. Fakat, Avrupalıların en çok içerlediğim bir iddiasına: (Türk vahşeti) teranesine bir karşılık olmak üzere neşrine karar verdim. Sizlere, yirminci yüz yıl ileri (?) Garp Medeniyetinin en son verimini takdim ediyorum. Sözü, iki Fransız yazarına bırakıyorum. Kendim hiç bir şey (ilâve) etmiyeceğim:

1 — Pierre Bonardi'nin (Kara Yıldırım) isimli yazısının özü :

(Bir kaç aydanberi uçak bombardımanları usulü değişti: Artık (ufki bombalama) tarzı kaldırıldı; bir çember içindeki bütün alan (saha) sistematik bir şekilde (hiç bir toprak parçası dışarda kalmamak suretile) bombalanıyor. 1941 ağustosunda, yirmi saat arka arkaya bir uçak hücumunda, yerc yüzlerce bomba düştüğü halde, halk arasında bir tane bile ölen olmamıştı. Fakat, dokuz uçak düşürülmüştü. 1942 sonteşrinde ise, iki dakika içinde, hedeften 1500 ve 1800 metre uzaklarda, bomba parçalarile, veya sadece havanın tazyikile (üfürme tesirile) evlerin yıkıldığı görüldü. Ağustos 1941 de, uçakcılar, tehlikeyi kabul ederek, aşağı iniyorlar, nişan alıyorlar, sonra bombalarını bırakıyorlardı. O vakıt, halk arasında hiç bir kayıp olmuyordu. Sonteşrin 1942 de ise, çok yükseklerden, fiskiyeli bahçe kovasile sular gibi, bomba sağanağı yağdırılıyor. Bu şekilde, çok zaman, askerî hedeflere isabetler olmuyor; fakat, bina enkazı birer insan makteli (salhanesi) haline geliyor.)

(Evvelâ, gökte, büyük bombardıman uçaklarının o müthiş uğultusu duyuluyor. Bu gürültü, bütün canlı yaratıkları, nebatları, evleri bir hummma sarsıntısı gibi kavrar: Ölüm, ulumalar, inlemeler, madeni seslerden ibaret cehennemî bir konserle beraber geliyor. Berlıoz'un (Dies Irea) havası bu konsere çok uygun düşer. Uçaklar, şehrin semasının ta ortasına gelince, ağır uçaksavar topların kalın sesleri işitilmeğe başlar. Fakat, onlar bile, motörlerin cehennemî sesleri arasında pek boğuk kalır. Toprak, arka arkaya tüyler ürperten gürültülerle patlıyan bombaların sarsıntılarile öyle bir şiddetle kıvranır ki, insana, hücuma uğrayan alanın bir dehşet ve lânet kefenine büründüğü duygusu gelir. Bir kıyamet alâmeti, gök gürültüsünü andıran bomba sesleri, durmadan devam eder. Bu ses, bir melûn şeytanın diş gıcırtıları gibi, köyler, şehirler, sığınaklar üstünde hükümran olur: gökten, durmadan, (Kara Yıldırım), insan oğullarının yıldırımı yağar. Körü körüne, rasgeldiğini yıkar, öldürür. Taş üstünde taş, gövde üstünde baş bırakmaz. Ve eski binaların duvarlarının camdan daha nazik, kliselerin ve şatoların kemerlerinin çocuk değneğinden daha çürük olduğu meydana çıkar. Bazan, (asrî bilgi ve teknik) in iki canavar çocuğu arasında: uçak ile demirli beton (beton arme) arasında bir boğuşmadır başlar. Eski bir taş bina, bombanın nefesile, darma dağın oluverir. Demirli beton ise, bir bedenin kurşun veya hançere dayandığı şekilde, karşı koyar. Apartımanların ve mağazaların geniş s ları, gögüs ve karın parçaları gibi yanırlar. Dağılmazlar, oldukları y fakat didik didik, kalırlar. Büyük mik, deri ve et parçaları, yani, ve beton parçalar, büyük hunilerin tünde sarkık dururlar. Duvarlar rından ayrılmaz, fakat, çarpık, bi ve uzanmış bir şekil alırlar. Al kalan canlı mahlûkların feryadı diği vakıt, bu enkazı temizlemek dar güç bir şey yoktur.)

(Bombardımandan sonra, sokak rın beton, tahta ve demir parçaları, larla dolu manzarası insana kasvet rir. Bu, renksiz, karma karışık bir rünüştür. İnsan, gözlerini bu man dan ayırmak ister. Fakat, etrafınız sağ kalanlar, o korkunç enkaz y altında kalmış ve kendileri için, şekilsiz kümenin, birçok çalışma fedakârlık senelerinin hülyaları ğu, akrabalarını, dostlarını, komşu nı birer birer saymağa başladılar insan, gözlerini, bu yığından maz.)

(Bir bombardımanda, fakirin zengininkinden fazladır. Onun da parası yoktur; sigortası yoktur. ancak şöyle sızlanabilir: (Bunca çalıştım, çabaladım, bir evceğiz dim. Şimdi hepsi mahvoldu). O man, şöyle müthş bir söz du (Keşki, ben de, komşum gibi dim).

---

(1) 1 mayıs 1943 tarihli ve 84 sayı naraltı) nda çıkan (Şoför medeniyeti) yazıma ektir.

(Bir kolun, bir bacağın göründüğü ·abe yığınları arasında bir çocuk abası veya bir beşik iskeleti çıkınca anın kalbi burkulur ve ağırlaşır.)

(İstikbalin (geleceğin) tarih yazar·., dükkânının bir ağır direği altında lmiş sanatkârın, yeniden hicret yol. na dökülmüş kadının, bir bohça sarılıp götürülmüş çocuğun şaşkın·ı paylaşacak, ve ellerini semaya ·dırıp (niçin?) diyecek mi?

(Her şeyi bilen kişiler, size şu ce· ı verecekler: (Harb böyledir). Ve ·nı zamanda, şunu katacaklar: (Bom. ardıman uçaklarının o kadar yüksek·rden bombalarını bırakmaları, uçak·avar toplardan korktukları için de. dir. Belki, bombardımanın daha te· i olması içindir). Doğrusu, yerin· bir düşünüş!)

(Bombardımandan masun kalan ev. rin damlarındaki kiremitler, hep bir· ve bir istikamete doğru harekete erler, biraz sonra dururlar. Bunu n uçakcıla, evvelâ, gayet büyük bir patlama bombası atarlar. Bütün r şehrin kiremitleri harekete geçer ve nların bir kısmı açıkta kalır, tahta· ır meydana çıkar. Arkasından, bir k küçük yangın bombaları atılır ve itün bir şehir yanan bir cehennem ha· ıe getirilir.)

(Sık sık bombardıman edilen şehir·in halkında bir çeşit (kanıksama) ır. Sığınaklara bile az gidilmeğe baş·anır. Bombardımana maruz şehirlerin lkının çektiği en müthiş azap şudur: akaz altından çocukların, ölü mü, yoksa sağ mı çıkacağını beklemek. Bu em, insan ıstırabının en dayanılmazı· r.)

(İnanmazsınız: Fakat, böyle sık sık ombardıman edilen bir şehir halkının çok korktuğu şey (şehri boşaltma mri) dir. Fakat, sağ kalanlar, en so·nunda, şehri bırakmağa mecbur olur·, çünkü, şehir dümdüz olmuştur. abiatin gadrına uğramış şehirlerde, meselâ Vezüv yanardağının lâvları al·tında kalmış Pompei şehrinde, iki bin ·e sonra bile, oturulabilir. Fakat, nsan oğlunun hışmına uğramış, 1943 ·nesi ileri medeniyetinin yıktığı bir irde ise oturmak imkânsızdır).

2 — Fransız Goncourt edebiyat akademisi âzasından René Benjamin'in yazısından:

(Geçen sene, bir yaz gecesi, Fransada, kırda dolaşıyordum. Mehtaplı bir gece idi. Dünya, sükût ve tatlı ve hülyalı bir ışık içine gömülmüştü. Canlılar ve cansızlar birer hayalet gibi görünüyor ve gam veriyordu. Ayak seslerimi ve kalbimi dinliyerek yürüyordum. Biz insanlar, ay ışığında kendimizi ne kadar âciz buluruz. Aklımıza iyi veya fena bir düşünce gelmez. Benliğimizin eridiğini duyarız. Birdenbire, tâ uzaklardan gelen boğuk motör seslerile dimdik sıçradım. Bir saniye içinde, dehşetle bütün kuvvetlerimi topladım. Gürültü gittikçe artıyordu. Bu, uzak bir şehre doğru merhametsizce ilerliyen bir bombardıman uçak kümesinin gürültüsü idi. Durdum, dinledim, buz kesildim. Uçaklar, üzerimden, bir kasırga gibi gelip geçtiler. Çok idiler... Kuvvetli idiler... Müthiş idiler.. İnsanlık için bir leke ve bir âr idiler. Kendi kendime düşünüyordum: (Bir çeyrek saat sonra, hiç bir şey beklemeyen, asker olmıyan, hiç bir muharebeye iştirak etmemiş, sadece iş ve güçlerile meşgul, kalbi çarpan ve seven yüzlerce masum, kadın, ihtiyar, çocuk insan, ömürlerinin intizamını, hâtırasını sevgi ve şefkâtini temsil eden evlerinin kanlı harabeleri altında can verecekler, veya sakat kalacaklar. Ve, ötekiler, şuursuz, müsterih, geri dönecekler.) Yolun kenarına oturdum. Geceleri uyumıyan nadir hayvanlardan biri, korkak bir tavşan, önümden fırladı kaçtı. Yolun kenarında, böylece, bu sessiz ayın alaca aydınlığı içinde, ne kadar kalmışım bilemem. Aklıma (isyan) bile gelmiyordu. Belki böyle bir saat geçti. Motörlerin sesi, bu sefer aksi istikametten yeniden duyulmağa başladı. Hiç şüphesiz, bombalarını atmış, memnun dönüyorlardı. Koşarak eve döndüm, yatmak, uyumak ve unutmak istiyordum.)

***

(Yatakta, aklıma başka bir hâtıra daha geldi: Fasta, bir sene evvel, ilkbaharda, tıpkı buna benzer bir mehtaplı gecede, bir kaç arkadaşla birlikte, bin bir dolambaçlı, dar sokaklı, esrarlı Fas şehrinin dışına gezmeğe çıkmıştık. Şehrin surlarının dışı boyunca yürüyorduk. Bu kale duvarları çok muhteşemdir. Çünkü, nasıl olmaları lâzımsa öyledirler: Kuvvetli ve basit. Onların güzelliği, onları zihninde tasarlamış olanın doğru ve berrak görüşünden ileri geliyor. Sonra da, yapıldıkları kırmızı topraktan. Onların mektaptaki heybeti de, solgun ay ışığı aralarından uzanan koyu ve somurtkan gölgelerinden, ay ışığında, kale duvarlarının heybeti daha artmıştı. İşte, bu âlem içinde, şu sahneye şahit olduk: Yüksek duvarların dibinde, yüz kadar sığır, tamamile uyuşmuş gibi, hareketsiz, başları yere doğru eğilmiş, bekleşiyorlardı. Onların dört ayağı, onları toprağa mıhlamıştı. Onlar, bellerini doğrultamıyorlardı. Onlar, orada, sefil — onların sefil olduklarını daha ilk bakışta anladım — cansız, bekleşiyorlar. Çobanları da, etrafta, dimdik, sakit ve hareketsiz duruyorlardı. Çobanlar da, onlar gibi, cansız, onlar gibi hareketsiz, onlar gibi şeametli idi. Daha niçin beklediklerini anlamamıştım. Yalnız, şundan emindim ki, esrarlı ve korkunç bir âkıbet, mehtapla birleşerek, onların üzerine bütün ağırlığı ile çökmüş, onları eziyor ve onlar, bundan kurtulmak için bir deprenme bile yapamıyorlardı. Onların elinden, ancak, bu âkıbeti beklemekten başka bir şey gelmiyordu. Bu, kaza ve kaderin amansız, merhametsiz bir cilvesi idi.

Sabahı, kapıların açılmasını bekliyorlar. Salhaneye götürülen kasaplık hayvanlar.

Birdenbire, kanım, damarlarımda dondu. Yeis ve ümitsizlikle, hâlâ canlı, fakat, artık birer hayaletten başka bir şey olmıyan bu hayvancıklara baktım. (Allah aşkına buradan uzaklaşalım) dedim.

(O vakittenberi, bir hâile ışığını andıran soğuk mehtap altında, hiç kımıldamadan, dehşet ve korkuyu gösteren bir vaziyette ve ölüm sessizliği içinde mukadder saati bekleyen bu hayvan sürüsü ile, kayıtsız uçakcıların bombaları altında ölüme mahkûm insanlık arasındaki benzerlik, o kadar sık aklıma geliyor ki!)

(Biz insanlar, uçak yüzünden, hayvanlar derekesine indik).

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

AŞK HAKKINDA

En güzel eser veren iki kadın

Emily Bronte - Marianna Alcaforada

Yazan : M. H. A.

Aşka ait en derin eserlerden birini, 1655 de, Marianna Alcaforada isminde Portekizli bir rahip kadın yazmıştır. Bu eser, Garp dünyasında: (Portekiz mektupları - Lettres portugaises) diye tanınmıştır. Aşk üzerine kadın kalbinin verdiği bir ölmez şaheserdir. Yazanın isteğine bakılmadan neşredilir edilmez klasik olmuştur. Örnek sayılmıştır. Neşrindenberi yüz yetmiş sene geçtiği halde, hâlâ, dün yazılmış gibi taptazedir. 1655 de Bouton de Chamilly isminde genç ve çok yakışıklı bir Fransız subayı Portekize vazife ile gönderiliyor. Orada, bu kadınla sevişiyorlar. Sonra, subay tekrar Fransaya çağrılıyor. Subayı çıldırasıya seven kadın, ona bu meşhur mektupları yazıyor. Subay, bunları etrafındakilere gösteriyor, her okuyan, kadının kudretli ifadesine, duygularının derinliğine ve duygularını anlatmaktaki bu emsalsiz üstatlığına hayran oluyor ve subaydan, edebiyat hakkı için ve kadının ricasını dikkate almadan, bu ölmez aşk mektuplarını neşretmesini ısrarla rica ediyorlar. İşte, bu suretle, aşk üzerine dünyanın en derin ve en güzel eserlerinden biri olan (Portekiz mektupları) doğuyor.

***

Emily Bronte : Babası İrlandalı bir papaz, anası bir İngiliz. 19 ikincitesrin 1848 de, yirmi dokuz yaşında ve bakir iken, veremden öldü. (Wuthering Heights - fırtınalı tepeler) isminde, bütün dünya dillerine tercüme edilmis ve dünyanın en büyük aşk romanı sayılan eserin müellifidir. Leon Daudet, bu eseri, Sekspirin Hamleti ile bir ayarda tutmaktan çekinmemiştir.

Meshur Fransız edibi, akademi âzasından Edmond Jaloux, eserin ayrı ayrı dört zat tarafından Fransız diline tercümesi münasebetile, Emily Bronte hakkında söyle yazıyor: (Emily Bronte hakkında yüz yıldanberi kalem calınır. Dünyadan hic bir haberi olmıyan bir genc kız, Yorkshire vilâvetinde (İngilterede), ücra bir kövdeki bir manastırda iki kız ve bir erkek kardesile yaşıyor. Burası, vahşi, ıssız, fırtınaların durmadan döğdüğü bir kırdır. Uzun çalılar ve bataklarla dolu ve Moors denilen tepelerle çevrilmiştir. Bu genç kız pek gamlıdır, fakat, müthiş bir irade sahibidir. İşte, dünyadan uzak yaşıyan bu saf ve tecrübesiz kız bir dâhi romancıdır. Emily kadar kendi kendine yaşamış, kendini olgunlaştırmış bir insan az bulunur. Onun iradesi müthiştir. Fakat, bunu kullanacak bir yer bulamıyor. Bu irade, şiirlerinde de göze çarpar: (Ruhum, korku nedir bilmez); (Dış âlem yeis veriyor. Onun için iç âlemin kıymetini daha iyi anladım); (Benim duamı kabul eden, gene kendi ruhumdur); (Dünyada ölüme yer yoktur: Ölüm, en küçük bir zerreyi bile imha edemez). Bu düşünceler, aynı zamanda hem ıstıraplı hem de müsterih bir ruhtaki vahşi cidallerin ifadesidir. Emily'nin resmi, önümde duruyor, bu portrelerde, en çok göze çarpan gözlerdir. Bu gözlerde büyük bir enerji, bir gerginlik ve irade okunuyor. Evet, bu gözler, tam da, böyle müthiş ve ölmez bir şaheseri yaratmış olan genç kızın gözleridir.)

(Ortaçağ, bekârete (olağanüstü) bir kudret atfederdi. Bu kitabı okurken, bu fikir hatıra geliyor. Bu eserin, aşk romanlarının en güzeli olduğu söylenebilir. Bunu yazan da, aşkın ne olduğunu öğrenmemiş, titiz ve püriten (sert ahlâklı) bir bakir kızdır. Yorkshire'in ıssız bir köyünde, saf ve hayalperest bir çocuk tarafından yazılan bu eser, bir eski Yunan trajedisini andırıyor. Bu, Homere yakışan bir şiirdir).

***

Şimdi, gelin, sizinle, büyük içli şair ve sufi - filozof Maurice Maeterlinck'in Emily Bronte hakkında yazdığı parçayı okuyalım. İnsan, bu emsalsiz güzel satırları okurken, hangisine, (Fırtınalı Tepeler) i yazan Emily Bronte'ye mi, yoksa, onun hakkında bu kadar güzel bir nesir yaratan Meterlinke mi hayran olacağını kestiremiyor:

(Mukadderatın dizleri üzerinde, senin için, ne bir aşk alâmeti, ne bir şan ve söhret kıvılcımı, ne de bir saat saadet bile görebiliyorum). İşte, bir falcı, Emily'ye böyle diyebilirdi. Hakika dışından bakılınca, Emily'nin hayatı daha gamlı, daha renksiz, daha boş, daha soğuk bir hayat tasavvur olunamaz. Fakat, vahşi kırların ortasında kaybolmuş küçük manastırdan gözlerimizi ayırıp Emilynin ruhuna bakacak olursak, manzara değişir. Onun ruhu, dış âlemden tamamen ayrı bir hayat sürer. (Fırtınalı tepeler), bu ruhun hırslarının, isteklerinin, başarılarının, düşüncelerinin ve ülküsünün aynasıdır. Bir kelime ile onun hakikî varlığının rihçesidir. Bu ruhta, yirmi kahraman ömrü, yirmi mesut veya bedbaht hayatı canlandıracak ve tatmin edecek kadar enerji, ihtiras, macera ve aşk vardır. Hiç bir macera, onun oturduğu evin eşiğinde durmadı. Fakat, onun hakkı olan hiç bir sergüzeşt yoktur ki, başka bir ruhta, onun ruhundaki kadar emsalsiz bir kudret, güzellik, kat'iyet ve genişlikle yaşanmış olsun. Onun yatında hiç bir hâdisə olmadı. Fakat hayatı hakikî maceralarla dolu hiç bir insan yoktur ki, Emily'nin ruhunda kadar müthiş bir kudretle, bu maceraları duymuş, hissetmiş olsun. Onun işittiği şey, etrafında her olan bitenin onun ruhunda harikulâde güzel düşüncelere, duygulara, müsamahalı aşka, hayata karşı tapınmağa ve tahammüle inkılâp etmişti. Bir hâdisenin bizim evimize veya yandaki eve isabet etmiş olmasının hiç ehemmiyeti yoktur. Bir buluttan dökülen rahmet, onun için hayanındır. Ve, tesadüfün bir cilvesinde gizli olan saadet, güzellik, kurtuluş, kaygı, veya sulh ve sükûn, ancak, bunu bilmeği bilenlerindir.)

(Emily, ömründe aşkı hiç tatmadı; bir kerecik olsun, âşıkının kalbinden gelen o harikulâde sihirkâr aşk seslerine kulak vermedi. Böyle ikinci yirmi dokuz yaşında bakir ölen o, öyle derinden tanıdı, aşktan öyle evvel zamana kadar işitilmedik bir dil bahsetti, aşkın en inanılmaz sırlarını öyle bir kudretle ifade etti ki, en çok sevmis olanlar bile, Emily'den, — kendi aşklarının yanında pek suni ve pek yanık kaldığı — hakikî aşkın ifadelerini

hamlelerini, sırlarını öğrendikleri zaman, kendi aşklarına ne isim bulacaklarını bilemediler).

(O, etrafında, herkesin nefret ve zulmettiği ve yalnız kendisinin sevdiği âşıkından sütninesine bahsederken, bulduğu o emsalsız dili nereden öğrendi? Kendi kalbinden değil mi?

(Bu dünyada, onun sefaletleri benim de sefaletlerimdir. Ben, onların hepsini, başlangıçtanberi gördüm ve duydum. Benim düşüncem onun da düşüncesidir. Eğer, bütün canlı mahlûklar mahvolsa da yalnız (o) yaşasa, ben de yaşamış olurum. Eğer, bütün canlı mahlûklar yaşasa da yalnız (o) ölse, o zaman, bütün dünya bana haram olur. Ben, artık, kâinatın bir parçası olmaktan çıkarım. Senin bahsettiğin mahlûk (kocası) için duyduğum aşk, ormanların yaprakları gibidir: Kışın, ormanı değiştirdiği gibi, zaman da onu değiştirecektir. Fakat (o) nun için duyduğum aşk, yer altındaki gizli kayalara benzer. O, gözle görülebilen bir haz vermez. Fakat, onsuz da yaşamak imkânsızdır. Ben, (o) nun ta kendisiyim. O, her zaman, her zaman, benim fikrimde yaşıyor, fakat, bir zevk gibi değil. Zaten, ben de, kendim için bir zevk değilim. Ben, onu, bana güzel göründüğü için sevmiyorum. Belki, benden ziyade ben olduğu için. Ve, ruhlarımız hangi hamurdan yapılmış olursa olsun, onun ruhu ile benim ruhum aynı olduğu için seviyorum.)

Emily, aşkın dış gerçekleri (realiteleri) etrafında, bizi güldüren bir safiyetle dolaşıyor. Fakat, bu saf ve tecrübesiz kız, aşkın en derin, en mantıksız, en beklenilmeyen, en şuursuz ve en ezelî tarzda doğru olan (iç gerçeklerini) nereden öğrendi? İnsan, otuz sene, en alevli büselerin en ateşli zincirleri arasında yaşamalı ki, bu kızın öğrendiğini öğrenebilsin. Ve (Fırtınalı Tepeler) deki gibi, bu kadar katiyet ve doğrulukla, birbirine evvelden vadedilmiş olan iki âşığın o alevli sözlerini ifade edebilsin).

(İnsan, aşkı, ne kadar içten ve derinden duymalı ki, ıstırap çektirmek isteyen hilm ve mülâyemetle, mesut etmek isteyen gaddarlığın; ölümü çağıran saadetle hayata sarılan yeisin; arzu eden ret ve tart isteği ile ret ve tart etmeğe teşne olan arzunun; kin ve nefretle dolu aşkla, aşkın ağırlığı altında sendeliyen kin ve nefretin, birbirine temayüllerini bu kadar kudretli ve rin bir tarzda ifade edebilsin).

"Ağaç kasidesi,, nden

Yazan : **Halil Nihat BOZTEPE**

Çocukluğumda tanıştımdı ben ağaçlarla.
Hukukumuz ne kadar eskidir, düşün, anla!
Vatan, çemendi bizimçin, çemende doğmuştuk!
Ya yemyeşildi ya masmavi her tarafta ufuk..
Çemendi mektebimiz, orda hep yetişmiştik
Ve bilmedikti nedir en ufak geçimsizlik.
Değildi ayrı, beraberdi hep oyunlarımız!
Bugünküler gibi lâkin değildi oğlan, kız!
Çıkardı zahire safiyetile aşk apaçık :
«Olup bütün çemen etfali sarmaşık dolaşık!»

Evet, o zümre-i etfale dahilim ben de!
Benim o kırk sene evvelki tıfl-i âzade!
Ağaçla boy çekip aldım çemende ders-i edep!
Bayını, okullu değilsem de görmüşüm mektep!
Ulûmu âliye bilmem, yok öyle tahsilim!
Müverrih olmadım asla ve dilci hiç değilim!
Kabahat onda mıdır, köylü bir çocuk kimdir?
Bilir mi hiç «Mete» kim, «Bilge-ton-yukuk» kimdir? (1)
Ne bilsin «İştara» kimdir, «Şamas», «Anu», «Etana»
Ve «Gılgamış» ne demektir, yabancı bunlar ona.. (2)
İşitmemişti ve bilmezdi nerde «Kiş» sitesi!
Gözünde çünkü karanlıktı hep köyün ötesi! (3)
Elimde bir su param vardı, yoktu başka bitik!
Biliksizin biriyim, görmedim Kudatkubilik!
İnek güdüp yürüdüm dağda, taşta, kırda, yaya!
Çobanlık ettim, inan, sanma gittim Avrupaya!
Açık konuşmayı bir an için görüp caiz,
Benim şu sorguma bilmem izin verir misiniz :
Ne var sizin şu okullarda sanki?.. Bir ispor!
Bütün çocuklarınız yani pehlivan çıkıyor!
Düşünme, yazma ve hattâ konuşma oldu yasak!
Bugün tepinmededir bunların yerinde bacak!
Fakat bacak yazı yazmaz.. Bacak atar tekme!
Ve tekme, çifte olur bazı.. Gönderir ademe!
Vazife mahkemenin şimdi.. İşte futbol bu!
Bu tekmenin adı var ha, unutmayım : Gol bu!
Efendiler, bu vatan insan istiyor insan!
Ağaç hayırlıdır elbet o şampiyonlardan!

---

(1) Mete = ilk bozkurt. Bilge-ton-yukuk = İlk Türk müverrihi.

(2) İştara = Güzellik mâbudesi. Şamas = Güneş Tanrısı. Anu = Gök Tanrısı. Etana = Kiş sitesinin kıralı. Gılgamış = Türk Hakanı.

(3) Etananın kıral seçildiği Türk şehri.

10 Temmuz 1943 Çınaraltı S: 34

NE DİYORLAR?

Türkçülüğe dair Anketimiz

Her sınıftan münevverlere sorduğumuz suallere aldığımız cevaplar

Konuşan : S. G.

Bay Ebüzziya Velid

«Mahut «En Büyük Tehlike» isimli broşür ve bunu körükliyen yazılardan sonra, Türkçülük mevzuu, nihayet Millet Meclisimize girdi ve Hariciye Vekilimiz salâhiyetli ağzile, hükûmetin fikrini söyledi.

Halbuki öte yanda en büyük tehlikenin kendi gibiler tarafından geleceğini, «intakı hak» kabilinden bizzat ifşa eden mahut bir broşür var:

Türkçülere her çeşit isnatlarda bulunuyor. Her sınıftan bir kaç münevverimize «Çınaraltı» nın Türkçülük bahsi etrafında hazırladığı sualleri ayrı ayrı tevcih edip cevaplarını almak vazifesi bana verildiği zaman, küçük bir tereddüt devresi geçirdiğimi itiraf ederim. Çünkü, çok mahirane surette tertip edilen bu dokuz suale, verilecek cevapların küçük bir anketin çerçevesini aşmıyacak kadar kısa olması şart koşuluyordu. Temas ettiğim zatlar, hem derin, hem de üzerinde hayli dikkatle durulmağa değer bir mevzua böyle kısaca dokunup geçmeği bakalım kabul edecekler miydi?.. «Çınaraltı» nın tertip ettiği sualler şunlardı:

1 — Türkçülüğe düşman, bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

2 — Türkçülüğü, Türk milletinin gelişmesi ve Türkiyenin hürriyet ve istiklâli bakımından lüzumlu mu, lüzumsuz mu görürsünüz?

3 — (Millet) i, Ziya Gökalpla beraber, dil, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara iştirak eder misiniz?

4 — Türkçülüğü ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

5 — «Çınaraltı» bir baş yazısında: «Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir. Bunun en büyük delili, en az otuz senedenberi bütün inkılâp hamlelerinin Türkçülerden gelmiş olmasıdır. Hayatımızda her türlü islâhatı onlar yaptı.» diyor. Bunu doğru buluyor musunuz?

6 — (En Büyük Tehlike) isimli bir broşür Türkçülüğü meşrutiyetten sonra Vilhelm Almanyası tarafından sokulmuş ve körüklenmiş bir düşman propagandası sayıyor. Ziya Gökalp, Türk ocağı, bilgi derneği, Türk yurdu vesair buna benziyen teşekküllerle bütün Türkçülere «İpleri düşmanların elinde kuklalar» diyor. Siz buna, ve bu türlü neşriyata ne dersiniz?

Mahut «En büyük tehlike» broşürünün sahibi
Faris ERKMAN

7 — Böyle bir broşür çıkaran ve bu türlü fikirleri yaymıya çalışanlar samimi vatanperver, Türkiyeye hizmet etmek istiyen halis insanlar olabilir mi?

8 — «Çınaraltı» bir başyazısında: «Türkçüler, siyasi ırkçılığı son derece tehlikeli görürler ve onda millî birliği bozan bir nifak kokusu duyarlar. Millî hükûmetin teşekkülünden sonra Türkiyede bir ırk meselesi kalmamıştır. Türkçüler, ırkçılığı sadece bir ilim mevzuu sayarlar.» diyor. Siz bu fikirde misiniz?

9 — Milliyet aleyhtarı, solcu fikirlerin şiir, hikâye, resim, roman, makale mecmua şeklinde gençlerin arasına yayılmakta olduğunu ve bunun gitgide zararlı neticeler doğurmak kabiliyetini gösterdiğini söyliyenlere karşı ne dersiniz?

Bu sualleri, ilk olarak Cumhuriyet gazetesinin genç ve enerjik başmuharriri Nadir Nadiye tevcih ettim. Kâğıtlar üzerine eğilmiş başını kuvvetli bir hareketle bana çevirdi ve anket mevzuu ile derhal ilgilenerek alaminüt mülâkatlar vermeğe alışkın bir tavırla:

— Sorunuz bakalım.. dedi.

Sordum. Ve işte cevapları:

NADİR NADİ NE DİYOR?

1 — Türkçülüğe düşman bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

1 — Tabii hayır!

2 — Türkçülüğü, Türk milletinin gelişmesi ve Türkiyenin hürriyet ve istiklâli bakımından lüzumlu mu, lüzumsuz mu görüyorsunuz?

2 — Çok lüzumlu!

3 — (Millet) i Ziya Gökalpla beraber din, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara iştirak eder misiniz?

3 — Ederim..

4 — Türkçülüğü ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

4 — Evet!

5 — «Çınaraltı» bir başyazısında: «Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir. Bunun en büyük delili, en az otuz senedenberi bütün inkılâp hamlelerinin Türkçülerden gelmiş ol-

Bay Peyami Safa

Prof. Fahreddin Kerim

asıdır. Hayatımızda her türlü islâhatı onlar ıptı.» diyor. Bunu doğru bulur musunuz?

5 — Evet! Bizim için bütün iyilikler, anak bizden çıkar.

6 — (En büyük Tehlike) isimli broşür ürkçülüğü meşrutiyetten sonra Vilhelm Alanyası tarafından sokulmuş ve körüklenliş bir düşman propagandası sayıyor..... una ne dersinlz?

6 — Propaganda, derim.

7 — Böyle bir broşür çıkaran ve bu türi fikirleri yaymıya çalışanlar samimi vatanerver, Türkiyeye hizmet etmek istiyen has insanlar olabilirler mi?

7 — Olamazlar.

8 — «Çınaraltı» bir başyazısında: «Türkler siyasi ırkçılığı son derece tehlikeli görürler ve onda millî birliği kuran bir nifak

Bay Bürhan Cahit

kokusu duyarlar... Türkçüler, ırkçılığı sadece bir ilim mevzuu sayarlar.» diyor. Siz de bu fikirde misiniz?

8 — Irkçılık bir inanma mevzuudur. Daha doğrusu ilmî değil, hissîdir!

9 — Milliyet aleyhtarı, solcu fikirlerin şiir, hikâye, resim, roman, makale, mecmua şeklinde gençlerin arasına yayılmakta olduğunu ve bunun gitgide zararlı neticeler doğurmak kabiliyetini gösterdiğini söyliyenlere karşı ne dersiniz?

9 — Ben neşriyatta hürriyet taraftarıyım. Zararlı neşriyat ancak faydalı neşriyatın üstünlüğü ile zararsız bir hale getirilebilir.

***

Feridun Osman Menteşeoğlu (Muğla mebusu) önüne getirilen İngiliz, Amerikan ve Alman mecmualarından Cumhuriyet için resim seçmekle meşguldü. Her zamanki samimî ve erkek tavrile, gülümsiyerek:

— Bir anket ha.. diye sordu, neye dair acaba?.

Kısaca izah ettim. Sualleri birer birer ve itina ile okuduktan sonra, cevaplarını bana şöyle dikte ettirdi:

FERİDUN OSMAN MENTEŞEOĞLU

1 — Türkçülüğe düşman, bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

1 — Hayır!

2 — Türkçülüğü, Türk milletinin gelişmesi ve Türkiyenin hürriyet ve istiklâli bakımından lüzumlu görür müsünüz?

2 — Evet!

3 — (Millet) i Ziya Gökalpla beraber din, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara iştirak eder misiniz?

3 — Ederim.

4 — Türkçülüğü, ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

4 — Gayet tabiî.

5 — Çınaraltı bir başyazısında: «Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir..... Hayatımızda her türlü islâhatı onlar yaptı.» diyor, bunu doğru buluyor musunuz?

5 — Doğru buluyorum.

6 — (En Büyük Tehlike) isimli bir broşür Türkcülüğü Vilhelm Almanyası tarafından bir düşman propagandası sayıyor... Siz buna ve bu türlü neşriyata ne dersiniz?

6 — Mukabil propaganda, derim.

7 — Böyle bir broşür çıkaran ve bu türlü fikirleri yaymıya çalışanlar samimî vatanperver... olabilir mi?

7 — Buna cevap vermekte şahsi olmak istemem.

8 — Çınaraltı «Türkcüler siyasi ırkçılığı son derece tehlikeli görürler ve bunda bir nifak kokusu duyarlar...» diyor, siz bu fikirde misiniz?

8 — Evet, aynı zamanda tarihî bir realite silsilesi.

9 — Millîyet aleyhtarı solcu fikirlerin..... gençler arasına yayılmakta olduğunu söyliyenlere karşı ne dersiniz?

9 — Milliyetçilerin daha geniş ve olgun

Bay Feridun Osman

neşriyatla tehlikeyi önlemeleri lâzım gelir kanaatindeyim.

***

Tasviri Efkârın başmakaleleri altına kendi imzası yerine yalnız gazetesinin adını koymasını tercih eden Velid Ebüzziya; beni gazetesinde uzun seneler çalışmış bir eski yazı amelesi sıfatile, gayet candan karşıladı. O derecede ki, bir kaç dakika sonra, aramızda açılan tatlı bir bahis yüzünden oraya niçin geldiğimi âdeta unutmuş gibi idim.

O sırada odaya bir ziyaretçinin girmiş olması, bana bazifemi hatırlamak fırsatını verdi:

— Çınaraltı'nın bir anketine cevap rica ediyorum, dedim.

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

Bay Bürhan Felek

Velid Ebüzziya gülümsedi:

— Yeni bir kavga vesilesi mi yoksa?.. Hoş, biz kavgadan kaçmayız ya...

— Tahmin ettiğiniz gibi değil!.

Anketin suallerini bana okutup kendisi de birer birer okuduktan sonra cevaplarını rahatça arka arkaya sıraladı:

VELİD EBÜZZİYA

1 — Türkçülüğe düşman, bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

1 — Tabii edilemez.

2 — Türkçülüğü Türk milletinin gelişmesi ve Türkiyenin hürriyet ve istiklâli bakımından lüzumlu mu, lüzumsuz mu görüyorsunuz?

2 — Bihakkın münevver ve müdrik bir Türkçülük, Türk milletinin gelişmesi için, başlıca esaslardan biridir.

3 — (Millet) i, Ziya Gökalpla beraber din, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara iştirak eder misiniz?

3 — Ziya Gökalpı hiç tetkik etmediğim ve tetkik etmek de istemediğim için onun mütemadiyen değişmiş ve hiç bir noktada tutunamamış olan fikirleri hakkında bir mütalâam yoktur.

4 — Türkçülüğü ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

4 — Her şeyden evvel öz bir Türküm. Anadolunun göbeğinden gelme bir allenin çocuğuyum. Sualinize bu cevap kâfidir.

5 — Çınaraltı bir başyazısında: «Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir.....» diyor, bunu doğru buluyor musunuz?

5 — Bu sual, uzun ve karışıktır. Tahlil ve tefsire muhtaçtır. Kısaca cevap verilemez.

6 — En Büyük Tehlike) isimli bir broşür.....

6 — Yabancı propagandasile yapılan bu gibi neşriyatın mahiyetini zaten kendisi meydana vurduğu için bunların memlekette bir rolü olamaz. Aklı başında hiç bir Türkün bir an için bile bu neşriyatın tesiri altında kalması akla getirilemez.

7 — Böyle bir broşür çıkaranlar samimi vatanperver olabilirler mi?

7 — Elbette olamazlar.

8 — Siyasi ırkçılık?.

8 — Bunu ben de bir ilim mevzuu sayarım. Türkçülüğü siyasi gayelere âlet etmek doğru değildir. Bu yüzden başımıza az mı belâler geldi.

9 — Milliyet aleyhtarı, solcu fikirlerin zararlı netice doğurmak kabiliyetini söyliyenler.....

9 — Çok doğru söylüyorlar derim. Bu tarzda neşriyat sinsi sinsi gençliğin akidesini bozabilir.

***

Edib, romancı, kuvvetli fikracı ve müthiş polemik muharriri Peyami Safa, «Çınaraltı» nın dokuz sualini göz ucu ile hemen bir hamlede okuduktan sonra, cebinden stilosunu çıkardı. İşte her suale ayrı ayrı ve kendi el yazısile verdiği kısa cevaplar:

1 — Türkçülüğe düşman bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

1 — Hayır!

2 — Türkçülüğü, Türk milletinin gelişmesi ve Türk İstiklâli bakımından lüzumlu..

2 — Evet.

3 — (Millet) i Ziya Gökalpla beraber dil, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara.....

3 — Benim tarifim bu değildir.

4 — Türkçülüğü ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

4 — Evet.

5 — «Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir...?

5 — Evet!

6 — (En Büyük Tehlike) isimli broşür....

6 — Alçaklık.

7 — Böyle bir broşür çıkaran... samimî vatanperver... olabilir mi?

7 — Hayır!

8 — Irkçılık...

8 — İlmin mevzuu olan her şey hayatın mevzuudur.

9 — Milliyet aleyhtarı solcu fikirler...

9 — İzah ettim.

***

Bürhan Cahit Morkayayı «Köroğlu» nda bir kaç defa aradım. Günün bu sıcak saatinde üstadın, Emirgân tepesinde, bir ayrı Emirgân korusuna benzettiği bol ağaçlı geniş villâsında istirahate çekilmesinden daha tabiî ne olabilirdi?

Telefon Hızır gibi imdadıma yetişti:

— Bürhan Cahit bey..

— Evet...

— Çınaraltı'nı okuyor musunuz?..

— Lezzetle...

— Bir anket açıyor da.. Sizden de cevap istiyecektik.

— Neye dair?..

— Türkçülük bahsi...

Sualleri okuyor ve cevaplarını alıyorum:

BÜRHAN CAHİT MORKAYA

1 — Türkçülüğe düşman bir Türk vatanperverliği...

1 — Hayır!

2 — Türkçülüğü Türk milletinin gelişmesi ve Türkiyenin hürriyet ve istiklâli için.....

2 — Lüzumlu görürüm..

3 — (Millet) i dil, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara-...

3 — Din kaydini hariç tutmak şartile iştirak ederim.

4 — Türkçü müsünüz?

4 — Türkçüyüm.

5 — Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir?....

5 — 30 sene zarfında vücuda gelen bütün inkılâplar, Türkçülerin eseridir diye mutlak bir iddia bilmem ileri sürülebilir mi?..

6 — (En Büyük Tehlike) isimli broşür?...

6 — Bu broşürü okudum. Fakat kimlerin ne fikirle çıkardıklarını bilmiyorum. Binaenaleyh mütalâa beyan etmekte de mazurum.

7 — Böyle bir broşür çıkaran?.....

7 — Yukarıdaki cevabımı aynen tekrar ederim.

8 — Siyasi ırkçılık?.....

8 — Türkçülük dâvasını, ben Atatürk'ün kurduğu ve Millî Şefimiz İnönünün korumakta olduğu millî hudutlar çerçevesi içinde düşünürüm. Türkçülüğü Ural dağlarına kadar uzatanlarla katiyen aynı fikirde değilim. Milliyetçiliği siyasete âlet etmek, memleketin zararına olmuştur.

9 — Milliyet aleyhtarı, solcu fikirler...

9 — Bu gibi neşriyatı incelemek alâkalı resmî makamların vazifesidir. Beni şahsen ilgilendirmez.

***

Profesör Fahreddin Kerim Gökay, yalnız bir ruh ve sinir hekimi değildir, memleketin içbünyesile ilgili bütün sosyal ve edebî hareketlerde ve hele Türkçülük bahsinde onun daima bize söyleyecek sözü olmuştur. Çınaraltı anketinde de kendisini bundan dolayı unutamadık.

Tanınmış hekimimizin Türkçülük anketine verdiği cevapları numara sırasile yazıyorum:

PROFESÖR DOKTOR FAHREDDİN KERİM GÖKAY

1 — Hayır!

2 — Lüzumlu görürüm.

3 — Burada yalnız din ile dünyayı ribirine karıştıramam.

4 — Tereddütsüz Türkçüyüm!

5 — Muhakkak!

6 — Türkçülük, insan cemiyetinde kimseden ders almadan doğmuş ve inkişaf etmiş, haklı bir millet sevgisine dayanır. Hiç kimseye benzemediği gibi hiç bir ülkenin de taklitcisi değildir. Meselâ, bahsedilen cereyanlar Türkocaklarından çok sonra doğmuştur. Türkocakları ise, Türk inkılâbı hamle yaratmış, ileri görüşlü vatandaşlar yetiştirmiş kaynaklarıdır.

7 — Ben şahsen bu gibi münakaşalardan daima uzak kalmış bir ilim adamıyım.

8 — Evet. Türkçülük bir ilim işidir. Ancak bahis üzerinde ancak Akademik mahfiller konuşulabilir.

9 — Fikre karşı dalma fikirle mukabele edilmeli taraftarıyım.

***

Bürhan Felek, kâğıdı elimden kaparcasına aldı. Sualleri enine boyuna çevirip derinden derine inceledikten sonra, başmasasından kaldırdı:

— Azizim, ben bu ankete cevap vermem!

— Neden üstat?..

— Çünkü, bunlar bir takım lüzumsuz münakaşa ve tefsirlere yol açacak şeylerdir.. Şu sırada böyle mevzularla meşgul olmağı, ne kendim için, ne de başkaları için faydalı bulmam!

S. G.

Çınaraltı, cilt 4, sayı 84
10 Temmuz 1943

Yazan : Enver Behnan Şapolyo

Boğaziçi Mesireleri ve âlemleri

İstanbul Fâtih Sultan Mehmet tarafından 29 mayıs 1453 de fethedildikten sonra, yer yüzünün bu incisi Türklerin öz yurduna bağlanmıştı. İstanbul yedi tepe üzerinde kurulmuş ve Sarayburnu ile de Boğaza eteklerini sermişti. Dünyanın en güzel bir denizi olan Marmara ve onun içinde öbek öbek adalar, karşıda Anadolu sahilleri ve bunu takiben Boğaziçi Karadenize kadar uzanıyordu. Bizanslılar Boğaziçine (Öküz geçidi) adını vermekte idiler. Grek mitolojisine göre :

«Argolit kıralı (İnaküs) ün kızına, Yunanlıların mâbadu (Zevs) âşık olmuş ve onu bir buzağı şekline sokmuş ve bu meseleden haberdar olan karısı (Jönon) un gazabından kaçarken Boğaziçinin bir sahilinden karşıya yüzerek geçmiş... Bu sebeple buraya (Öküz geçidi) adı verilmiştir.»

(İnaküs efsanelere göre :

«Bir Finikeli olup Moraya gelerek (Argolit) hükûmetini kurmuştu. Bu kıralın (İyo) adında bir kızı vardı. Buna mâbut (Zevs) âşık oldu. Karisi Jönon bunu kıskançlığı cihetle Zevs onu saklamak üzere buzağı şekline soktu. Jönon bu sırrı anlayınca, bu buzağıyı istedi, fakat Zevs bu teklifi reddedemedi, Jönon buzağıyı Argüsün nezareti altında hapsetti. (Merkür) adındaki mâbut ise yüz gözlü bekçisini düdükle uyutarak kafasını kestikten sonra İyoyu kurtardı. Bu vakadan haberdar olan Jönon İyoya bir kara sinek musallat etti ve zavallı prenses bu sinekten kurtulmak için bütün dünyayı dolaşa durdu.»

İşte Bizanslıların Boğaz hakkındaki efsaneleri bu idi. Fakat bu efsanevi bir cennet kadar güzel Boğaziçinde Bizanslıların bir tek mesireleri yoktu. Onlar surların katiyen dışına çıkmazlardı. Ancak Boğaziçine kıymet veren Türkler olmuştur. Güzelliğe ve tabiata âşık olan Türk ince zevki, Boğaziçini zarif köşkler, güzel yalılarla süsledi.

Türkler tâ Yıldırım Bayezit zamanından beri Boğaza yerleşmişlerdi. 1393 tarihinde Yıldırım Bayezit Güzelcehisar adile Anadoluhisarını Boğazın en dar yerine yapmıştı. 26 mart 1452 tarihinde de Fâtih Sultan Mehmet (Yenihisar) ı, yani Rumeli Hisarını mühendisi Muslihinddin ağaya inşa ettirdi. Kale muhafızı olarak da babası Koca Muradın damadı Firuz beyi tâyin etmişti. 10 ikinciteşrin 1452 tarihinde Kaptan (Cirola Momororini) kumandasında Karadenizden gelmekte olan Venedikli gemi kafilesine kaleden Türk topçuları tarafından atılan mermilerle iki gemi batırılmış, bu Boğazdan artık kimsenin serbest geçemiyeceği ve burada Türk hâkimiyeti olduğu dünyaya ilân edilmişti. Bu suretle Türkler 1393 yılındanberi İstanbul Boğazlarına yerleşmişler, tabiatin bu güzelliklerinden istifade ediyorlardı.

Fâtih İstanbulu zaptettikten sonra, İstanbul Boğazının ehemmiyeti büsbütün arttı. Bilhassa Kanuni Süleymanın oğlu (Sarı Selim) Boğaziçi âlemlerinden çok zevk alıyordu. Sarı Selim, Tarabya taraflarında koruluklara gider avlanırdı. Avlarını da sahilde bulunan bir balık dalyanı önünde pişirtir, serviler arasında zevku safa ederdi.

Sarı Selim buranın manzarasından hoşlanınca, Sokollu Mehmet Paşaya :

— Bu sahilde bir kasır inşa edilsin.

Diye ferman etti. Sokollu Mehmet Paşa da Boğaziçinde ilk kasır olmak üzere bir bina inşa ettirdi. Boğaziçinin sırtlarına halk hıdrellezde, yaz mevsiminde yemeklerini alarak mesireye giderdi. 17 nci asırda Boğaziçi âlemleri pek büyük bir rağbete mazhar oldu. 18 inci asırda Lâle devrinde (Saadâbat) eğlenceleri nasıl büyük bir rağbette ise, bu devirde bilhassa (Üçüncü Murat) zamanında Boğaziçi mesirelerle doldu. İçki âlemlerile inledi. Ulu çınarlar ve erguvan ağaçlarının altında rind meşrep delikanlılar, renk, renk feraceli İstanbul hanımları otururlar, Boğaziçinin serin rüzgârı karşısında zevk ve safa ederlerdi. Her ağaç dibinden çifte naralar ve dümbelek sesleri, herkesin hayatına neşeler katmakta idi.

Artık Boğaziçinde yaz mevsiminde büyük süslü kayıklar işliyordu. Üçüncü Murat zamanında bu kayıklar için tarifeler yapılmıştı. O zaman en uzak gidilen mesire İstinyeye kadardı. Tarifeye göre: İstinyeye altı kürek (25) akçe, dört kürek (20) akçeye idi. Boğazın içi böyle altı kürekle çekilen, altın yaldızlı kayıklarla dolardı.

Boğaziçi İstanbulun kibar aileleri tarafından imara başlanıldı. On yedinci asırdan sonra Boğazın Rumeli ve Anadolu kıyıları vezirlerin yalıları ve köşklerile süslendi.

Rumeli sahilinde yalnız büyük bina olarak Fâtih Sultan Mehmedin yaptırdığı Tophane vardı. Bu binayı Kanuni Süleyman genişletti. Bir de Mimar Sinanın güzel bir eseri olan (Kılıç Ali Paşa) camii bu sahile inşa edildi. Bu camiin her iki tarafı ulu çınarlarla süslenmişti. Kılıç Ali Paşa camii o zamanlar sahilde idi. Beyoğlu sırtları o zaman fındık ormanlarile dolu olup, bu tarafta da pek az bina vardı. Yalnız Galata Cenevizlilerin bir ticaret kolonisi iken bir mahalle haline gelmişti, etrafında bir sur, bir de 1446 tarihinde Cenevizlilerin yapmış olduğu Galata kulesi vardı. Bir de Beyoğlunda Galatasary, Acemi Oğlanlar Kışlası bina edilmişti.

Tophane ile Fındıklı arasında çok güzel mesireler vardı. Bu mesireler şunlardı: (Ayaspaşa Havuz mesiresi), (Samsunhane mesresi), (Müneccimbaşı kuyusu mesiresi). Aralarında güzel çeşmeler vardı. Bilhassa Beşiktaş sahillerinin yalıları o zaman dillere destandı. Hafız Ahmet Paşa, Frenk Mustafa efendi, Kaptan Cafer Paşa, Kasım Paşa Şeyhislâm Mütekarl zade Azmi efendi yalıları bir misline rasgelinmiyecek saçaklı Türkkârı yalılar idi. Kasım Paşanın yalısı iki yüz odalı, üç hamamlı muazzam bir bina idi. Dolmabahçenin bulunduğu yer bir koydu, burası sonradan dolduruldu ve burada Padişahlar cirit oynarlardı.

Beşiktaşta Yahya Efendi mesiresi. Beşiktaş koruluğu pek meşhurdu. Halk akın akın buraya bahar eğlencelerine gelirlerdi. Ortaköyde de birçok yalılar yapılmıştı. Bunlar da şunlardır: Nakkaş Paşa, Safiye Sultan, Baltacı Mahmut, Ekmekçi zade Ahmet Paşa, Kara Hasan oğlu, İshak Yahudi, Şekerci Yahudi yalıları...

Kanuni Süleyman zamanında Arnavutköy sahillerinde de yalılar yapılmağa başlanıldı. Burada Hasan Halife bağı, Veli Hüseyin Paşa bağı yalıları pek güzeldi.

Rumeli Hisarı civarındaki yalılar da pek zarif inşa edilmişti. Bilhassa Hezarpare Ahmet Paşa, Tarhçı Hasan efendi yalıları pek güzeldi.

Bu yalıların civarında yüksek sırtlardan sahile doğru uzanan Rumelihisarı ve içinde Boğaz nöbetçiliği yapan Yeniçeriler, akşamları sahile inerler, ulu çınarlar altında çubuk içerlerdi. Bu zamanlar tütün ve kahve de Türkiyeye yeni girmiş, herkes bu iki içkinin meclûbu olmuştu. Sahillere hasırlar serilir, delikanlılar hasırlara uzanırlar, ellerindeki uzun çubukları çekerler, iri fincanlarla höpürdete höpürdete kahve içerlerdi.

İstinye taraflarındaki Şeyhislâm Yahya Efendi yalısı bir saray kadar güzeldi. Türk mimarisinin ahşap işçiliği bu yalı-

(Sonu 13 üncü sahifede)

MİLLİ KÜTÜPHANE

H I K Â Y E

Fâni dünya

Yazan : Şemsettin KUTLU

Trenin iki saat rötar yapması herkesi üzmüştü.

Üçüncü mevki bekleme odasının yanmıyan sobası karşısında, gece yarısının keskin ayazı içinde herkes tahta kanapelere, çimento döşemelere serilmiş, soğuktan titreşe titreşe bir hal olmuşlardı. Hesapça tam saat on bir buçukta trenin gelmesi lâzımdı; oysa ki on bir buçuğa tam beş kala bütün yolcular kulakları kirişte, karanlıklar içinden gelecek düdük sesini beklerken içeri giren gençten bir köy delikanlısı:

— Dışarı ilân yazmışlar, çimendüfer iki sahat gecikecekmiş...

Haberini getirdi.

Bu kötü haber küçük odayı dolduran kalabalık üzerinde müthiş bir can sıkıntısı yarattı; her taraftan yer yer kime ve neye olduğu anlaşılmıyan itirazlar, konuşmalar yükseldi, kıpırdanmalar oldu..

Sağdaki duvara asılı dört numaralı bir petrol lâmbası tükenmek üzere olan gazının tesirile can çekişme alâmetleri gösteriyor, bazan fart furt diye acaip sesler çıkarıyor, bazan solgun ve fersiz ışığı ortalıkta tuhaf gölgeler halinde kımıldanıyordu..

İçeride her yaştan her cinsten insan vardı. Bir köşede, yanlarında kırmızı kilimlere sarıl denkleri, yiyecek sepetleri, küpleri ve tenekelerile fakir bir memur ailesi pineklemişti. Uyku sersemliğinden, yorgunluktan perişan olmuş aile reisi bir yana çarpılmış kıravatile durmadan oraya buraya koşuyor, içeri giriyor, dışarı çıkıyor. Basma entarili iki genç kızı etrafa aldırmı tenezzülle bakmağa savaşıyorlar, beş altı yaşlarındaki küçük çocukları bacakları annesinin kucağından sarkmış, soğuktan morarmış, uyuyordu.

İleride beş on köylü kadını birbirlerine koyunlar gibi sokulmuşlar, daima ürkek bakışlarla kâh ortalığı süzüyorlar, kâh uyukluyorlardı. Beride poturlu cepkenli delikanlılar, izinden dönen veya izine gilden askerler yığılışmışlardı. Kapının her açılışında odaya zehir gibi bir soğuk dolduğu için içeri her giriş ve çıkışta hep aynı yerlerden tek tük homurdanmalar yükseliyordu.

Zaman geçtikçe içerinin ağır havası biraz daha dayanılmaz hale gelmiş, yorgunluk, uykusuzluk, ayaz, üzüntü, bekleyiş azabı; gittikçe katılaşan bir sıkıntı halinde ortalığı kapladıkça kaplamıştı.

Bir ara karanlık bir bucaktan :

— Ölüyom bre baba!..

Diye feryadımsı bir inilti yükseldi.

Beş on baş gayri ihtiyari o tarafa yöneldi, sesin geldiği tarafa baktılar. Orada kapı ardındaki duvarın dibinde o zamana kadar farkına varmadıkları iki kişi gördüler. Bunlardan birisi, yarısı yere serili, yarısı üstüne örtülü kirli mavi bir yorgan içinde, loşlukta yüzü iyice seçilemeyen bir delikanlı idi; yorganın içine boylu boyuna uzanmış başını baba diye bağırdığı ihtiyarın dizlerine koymuştu. Bacaklarının yarısı yorgandan dışarıda kalmıştı. Ayaklarında sarı yollu kalın yün çoraplar vardı; çarıklarından birisi noksandı. Kimbilir düşmüş müydü ne idi?..

Onun «Ölüyom bre baba!» feryadından sonra o zamana kadar gözlerini bile kırpmadan alçak pencerenin camından dışarının karanlığına dalan ihtiyar köylü birden telâşlandı :

— Ne oldun be Mahmut, aha yanındayım. bir şey mi istiyon, bir yerin mi ağrıyı?..

Diye kucağındakinin yüzüne doğru eğildi, fakat beriki tekrar dalgınlaşmıştı, cevap alamadı. Yaşlı baba elinin ihtimamlı hareketlerile hastasının yorganını omuzlarına, etrafına bastırdı, sonra tekrar başını pencereye çevirdi. Kalabalık tekrar kendi havasına daldı.

Saatler ağır ağır geçiyor, dışarıda keskin ayazın ortalığı damar damar dondurduğu sanki hissediliyordu. Yorgunluktan, huzursuzluktan bitap kalan yolcular yavaş yavaş kendilerinden geçtiler. Lâmba bir iki çabalamadan sonra sönmüş, poturlu cepkenli delikanlıların uzandıkları taraftan, incell kalınlı, çeşitli horultular yükselmeğe başlamıştı..

***

Trenin gelmesile küçük istasyonun önünü büyücek bir kalabalığın doldurması bir oldu. Saatlerden beri bekliyen yolcular vagonlara, kompartimanlara hücum ediyorlar; koridorlarda bavullar, heybeler, sepetler, denkler acele acele yığılıyor, karşılıklı geçmek istiyenler birbirine çarpanlar, yol arıyanlar, kavga ederek telâşla onu bunu itip kakıştıranlar ortalığı dolduruyordu. Kompartimanların hemen hepsi de ilerideberi gelen yolcular tarafndan kapatılmış, elektrikleri söndürülmüş içerdekiler de işi uyumuşluğa vurmuş oldukları için yer bulmak hayli güç bir mesele idi.

Mamafih biraz sonra gürültü yavaş yavaş duruldu, herkes koridor, kompartiman iyi kötü nereyi buldu ise yerleştl.

Bu yer kapmaca işinde sırtındaki hastasile orayı burayı bir müddet dolaştıktan sonra ihtiyar da bir kompartimana sıkışmıştı. Kompartimandakiler bu pejmürde kılıklı ihtiyarın üstelik bir de ölüm halinde hasta ile içeri dalmasını hiç de iyi karşılamadılar. Hepsinin suratı asıldı, mırıldanmalar oldu. Fakat o bunları duymazlıktan, görmezlikten gelerek evlâdını büyük bir itina ile kapının yanındaki köşeye yerleştirdi, kendisi de yanına geçip onu yeniden kucağına çektikten sonra :

— Selâmünaleyküm arkadaşlar.. dedi..

Allah bilir ya.. Selâmı da duymamazlıkla karşılandı.

Kompartimanda şimdi sekiz kişi olmuşlardı. Diğer altı yolcu Anadoluda dolaşan bir tiyatro kumpanyasının artistleri idiler, ikisi kadın, dördü erkekti. Kadınlardan biri kocası olması muhtemel olan erkeğin omuzuna başını dayıyarak hemen uykuya daldı. Diğeri dudakları fazla boyalı, iri gözlü, zayıf ve fazla lâübali bir şeydi. Ortalığa mütemadiyen laf yetiştiriyor, arkadaşları ile el şakaları yapıyordu. En alçak gönüllüleri olmalı ki biraz sonra ihtiyar köylü ile de ahbap oldu, şehirlilerin köylülerle konuşurken aldıkları takma tavırla

— Oğlunun hastalığı nedir baba?..

Diye sordu. İhtiyar bu suali bekliyormuş gibi derhal boşandı :

— Vallahâ biz de iyice öğrenemedik ya. Bundan on gün evelisi idi, birden «Baba yanıyom» diye başını yere vurdu, beyle üç gün hiç konuşmadan kızdırmalar içinde yattı. Sonra acık kendine gelince «Baba donuyom» dedi. Acep sıtma mı, ki deyi evdeki kinini olduğu gibi yutturduk. Yine de faydası olmadı. Dokuz gün aha beyle yattı. Bir şey bilem yemedi. Beti benzi küle döndü, aslan gibi oğlan şuncacık kaldı. Baktım olacak gibi değil düngü gün Muallim efendiyi çağırıp «Gayri medet senden buna bir çare» dedim. O, oğlanın şurasını burasını yokladı, başını kolunu duttu. «Vallaha emice bu de doktor değelim ki bilem, hele sen bunu yol şehre ilet» dedi. Şimdi işte doktora

yom sağolasıcayı...

İçeri girdiği zaman kendisine gösterilen iskalin pek âlâ farkına vardığı halde anmış gibi görünen ihtiyar adam kadının alâkasına âdeta minnettar olmuştu. Onaçuğunun halini samimî ve şikâyetli bir ile anlatırken erkeklerden ikisinin de isini dinlediklerini görünce, onlardan umar gibi kucağında süzülmüş çehresile in yatan delikanlıyı göstererek :

— Te böyle.. Hiç cıcıklamadan yatar derdi ne ola bilir misiniz?..

Diye sordu.

Adamcağızın yalvaran gözlerinde çare kalmışların üzgün istırabı kat kat duanlanmıştı. Erkeklerden biri uzandı, hasın sarkan kolunu tuttu. Bu buz gibi bikte yorgun bir damar sanki isteksizlikle uyordu; sonra elini boynuna, alnına gö, bir müddet dinledi :

— Sıtmadır baba.. Merak etme, şehirde ktora gösterirsin çabucak iyileşir.. Köyüzde bataklık var mı, sivri sineklerle müdele ediyor musunuz?.. dedi.

Sonra bu sözlerin pek pestenkerani olğunu kendisi de farkederek tekrar arkalarına döndü. Gittikçe seyrekleşen kelierle konuşmalara devam ettiler. Hepsin gözleri süzülmüş, küçücük kalmıştı, başını tahtalara dayıyarak uyumağa savaştı.

Dışarının soğuğuna bedel her tarafı ka kompartiman bunaltıcı bir hava ile uştu. İhtiyar baba ne düşündüğünü beletmiyen aynı bakışlı gözlerini bir noktaya i. Oğlunun başını yenilden dizlerine yerdi.

Tiren karanlıklar arasında durmamacasına koşuyordu...

***

Ortalık ağarmıştı.

İlk uyanan, kocasının omuzuna başını ıyarak uyuyan bayan oldu. Önce pencereden dışarı baktı. Geniş ova karlarla bembeyaz örtülü idi. Toprağa saplanmış telgraf ekleri uzaktan bir sıra kocaman toplu iğne görünüyor, yaklaştıkça sanki gerilıyorlar, pencerenin önünden şimşek hızile geçtikten sonra ufukta yeniden sıralanıyorlardı. Kadın bir zaman bu manzarayı seyrettikten sonra başını çevirince gayri ihtiyari bir çığlık kopardı; ihtiyar başını köşeye dayamış uyuya kalmıştı, oğlunun başı ise bacaklarının arasına sarkmış, sapsarı kesilmiş, cansız sallanıyordu.

Bu çığlık üzerine ihtiyardan başka bütün yolcular uyandılar. Vaziyeti görünce bir an onlar da şaşırdılar. Nihayet gece sivrisinek mücadelesinden bahseden aktör, ihtiyarı uyandırdı, çocuğunun ölmüş olduğunu söyledi.

Adam gözlerini bir kaç yumup açtı, ağzını oynattı. Diğerleri onun oğlunun ölümü karşısında feryat ve figanı koparacağını sanıyorlardı, fakat o asla sükûnetini bozmadı. Belliydi ki yüreğinde fırtınalar, kasırgalar kopmuştu. Fakat bunu değil yol arkadaşlarına, kendi içine bile sezdirmedi, usulca yerinden kalktı, artık görmiyen gözlerle bakan yavrusunu oraya uzattı. Lâkin kompartimanda panik kopmuştu. Kadınlar dehşetle dışarı fırladılar, erkekler ne yapacaklarını bilmiyerek ona bakıyorlardı. O bu defa büsbütün boş kalan kanapeye ölüyü yerleştirdi, üstüne yorganını örttü. Sonra diğerlerine dönüp «Acaba şimdi ne yapmalı?..» gibilerden onları süzdü..

Aktörlerden biri

— Şef trene haber verelim!..

Diyerek dışarı uğradı. Biraz sonra şef tren ve kendüktör gelmiş, kompartimanın önü, koridor hınca hınç bir halabalıkla dolmuştu.

Mesele basitti, ihtiyar babaya ilk istasyonda inmesi lüzumunu söylediler. Artık şehre gitmeğe lüzum kalmamıştı.

***

Bu bahtsız babaya herkes acımıştı. Dondurucu bir soğuğa ve rüzgâra rağmen ilk istasyonda ölen delikanlıyı hemen bütün tren halkı hürmet ve ihtimamla indirdiler. Hiç bir şey söylemiyen, sadece etrafındakilere şaşkın ve boş nazarlarla bakan ihtiyara kadın erkek, büyük küçük herkes baş sağladılar. En son, kompartimanda ilk defa hatır soran zayıf tiyatrocu bayan ona uzun teselli sözleri söyledi. Fâni dünyada er geç herkesin günü gelince öleceğini, bunun bir Tanrı emri olduğunu kendisine dili döndüğü kadar anlattı: akşama aksi tarafa geçecek trenle yavrusunu tekrar nasıl köyüne götüreceği yolunda öğütler verdi.

Küçük bir kampananın işareti üzerine herkes vagonlarına koşuşarak yollarına devam ettiler.»

Şemsettin KUTLU

(Baş tarafı 11 inci sahifede)

larda seyredilebilirdi. Bir dantelâ gibi binanın cephesi süslü idi. Benzerine rastgelinmeyen kafeslerle pencereler süslenmişti. Hele Sarıyerde sulara halk büyük rağbet göstermekte idi. Çırçır, Hünkâr suyu koruluları cennetten bir parça idi. Bülbüllerin ötüşü, ulu ağaçların koyu gölgeleri altında kuzu dolması, zeytin yağlı yalancı dolma, irmik helvası yiyen allelerin saadetine imrenmemek elden gelmezdi. Bu zamanlar bu sahilleri şen ve mesut insanların kahkahaları doldurmakta idi. Efsaneli Şark âlemleri bu korular içinde cereyan ederdi. Sarıyerde (Çelebi Solak Bahçesi) vardı. Avcı Mehmet bu bahçede (Kiraz safası) yapardı. Buranın kirazı Hisar kirazı adile pek meşhurdu. İri tatlı ve kütür kütür bir nevi iyi cins kirazdı. Arnavutköy sırtları da çilek bağlarile dolu olup, bu meyvanın kokusu canlarda tüterdi. Bu yalı sahipleri dünyanın en güzel cins ağaçlarını, meyvalarını ve çiçeklerini bahçelerine doldurmuşlardı. Bu yalılar zamanla harap olmuştur. Yadigâr olarak kalan bir tek yalı, Anadolu sahilinde Amcazade Hüseyin Paşa yalısıdır. Kâbe toprağı adile anılan Anadolu sahilleri de yalılar ve mesirelerle süslenmişti.

Üsküdarda da on sekizinci asırda birçok kasırlar inşa edilmişti. Kuzguncukta Nakkaş Paşa bahçesi, Kaya Sultan bağı pek güzeldi. Saraylılar kafile, kafile buralara gelirler, kiraz safası yaparlardı. Çengelköyünde ise Hasbahçe, İstavroz bahçesi, Kuleli bahçesi de bir mesire yeri idi. Küçüksu âlemleri de meşhurdu. Sonradan buraya Birinci Mahmut Küçüksu kasrını yaptırmıştı. Daha sonra da Beylerbeyi sarayı yapılmıştı. Kandillideki has bahçeyi Üçüncü Murat yaptırmıştı. Bilhassa bu Hasbahçede Padişahlar cariyelerile görülmemiş zevk ve safa ederlerdi. Boğaziçinin mehtap eğlenceleri doyulmaz bir âlemdi. Bunlardan başka Anadoluhisarındaki Emir Paşa sarayı Hoca Çelebi sarayı, Defterdar Halıcı zade yalısı da sahillere bir güzellik vermekte idi. Anadolu sahillerinin en güzel yeri Beykozdu. Beykozdaki Tokat bahçesi Fâtih devrinden kalma idi. Sultaniye bahçesini Bayezit Veli yaptırmıştı. Gene bu bahçede Üçüncü Murat bir kasır daha inşa ettirmişti. Bu kasrın camlarını, pencere kapaklarını Özdemir oğlu Osman Paşa Tebrizden getirtmişti. Sarayın iç duvarları tablolarla dolu idi. Gene bu taraflarda Çubuklu bahçesi, Kanlıcada İbrahim Çelebi ve Emir Paşa yalıları da pek güzeldi. Lâle devrinden sonra tekrar Boğaz âlemine ehemmiyet verildi. Yeşil pancurlu beyaz boyalı köşkler Boğaziçinde çoğaldı. Fakat inhitat devrinin sefaleti, halkı fakir düşürünce bütün bu âlemler söndü. Boğaziçi yalıları bir harabezara döndü. Dünyanın bu en güzel yerini, yeniden canlandırmak, dünya nimetlerinden hisse alanlara ve ince hassas ruhlara bir borçtur.

Enver Behnan ŞAPOLYO

ŞİİR SAYFASI

SABAH

Sabah, ayakları çıplak, omuzlarında da çiğ
Göğüsleyip yine: geçmek yasak! diyen sûru
Şu köhne beldeye bir şeyler eyliyor tebliğ!

Nasıl ki karşılamış padişahı meğruru
Sarayda cariyeler, mâbeyinde sadrâzam
Hoş âmedide bulunsam giyip te semmûru!

Kafamda vermek için herc ü merce şöyle nizam
Açılan ufkumu kasvetle gizleyen perde
Ve uçsun alnımın altında kıvranan şu tasam.

Bulur kitapları rüzgâr o attığım yerde
Sedirde keyfimi bekler tütün kokan tabakam
Görür mor aksini dağlar tüten semâverde!

Kenarda hep beni bekler soluk benizli masam
Eğer hayale kapılmakta varsa bir fayda
Yanan ufuklara billûru kaldırıp tutsam

Kızıl güneş erimiştir o içtiğim çayda!

Edip AYEL

KOÇAKLAMA

— I —

Kılıç paslanıyor kında,
Durmuyor arslan yelelim.
Gösterin, vatan uğrunda,
Delelim, dağlar delelim.

Açın açın da meydanı,
Sel edelim akan kanı,
Bir vuruşta bin düşmanı,
Bölelim, iki bölelim...

Deli gönül us görmesin,
Yiğit yürek yas görmesin;
Silâhımız pas görmesin,
Silelim, kana silelim.

Alında zafer güneşi,
Bağırda ülkü ateşi,
Kükreşelim erkek, dişi,
Gelelim, vecde gelelim...

Küheylanlar kanatlıdır,
Koç yiğitler inatlıdır,
Yaşamadan da tatlıdır,
Ölelim, mertçe ölelim...

Selâhaddin ERTÜRK

TARLALAR

Yeşil tarlalarda kızıl lâleler
Rüzgârla eğilir, kalkar, sallanır,
Baygın bir nefesle ipek haleler
Gezer dalga dalga, renkler allanır.

Baharı lâleden tatan tarlalar!

Sanki bir halıdır, serilmiş yere,
Saçılmış bir bir, o titreşen renkler,
Baygın papatyalar, nazlı bir dere,
Uçuşur üstünde şen kelebekler.

Üstünde şafaklar atan tarlalar

Sırlı bir yâr gibi, bir destan söyler,
Gizli bir nefesle sanki tarlalar,
Uzaktan sezilir külyalı köyler,
Dumanlı dağlar, o serin yaylâlar.

Yollara öksürük katan tarlalar

Sanki yer, gök sırlı seslerle coşmuş,
Bir çılgın, bir sarhoş, tarlalar dağlar,
Baharlar birleşip derneğe koşmuş,
Bu dernek gönlümde hicranla ağlar.

Ufkunda güneşler batan tarlalar,
Gecenin koynunda yatan tarlalar.

İbrahim YURDÖREN

«HERKES» TEN BİRİ

Pazar; kimseler yok koca mektepte,
Sınıflar karanlık, bahçeler bomboş...
Bir gölge yürüyor elleri cepte,
Uzayan dehlizler baştanbaşa boş...

Dudaklarda hafif, titrek bir ıslık...
Güneşin gözlerde kasvet sisleri,
Bir unulmaz yara kalbte hıçkırık;
Sağır duvarlarda kalb akisleri...

Zaman tezkâhında bir yumak yılı:
Sızıdan bir kumaş, kapandı dünde.
Hülyala nikâhı artık kıyılı,
Saadet bu kızın bulut göğsünde!

Pazar; kimseler yok koca mektepte...
Göz yaşlı, baş eğik, adımlar ağır,
Dönüyor köşeyi elleri cepte;
Dehlizler önünde birer boş satır...

Nermi UYGUR

Tefrika : 38

Yazan : BARKIN

Lal Kotun yanında bugün Maharavli denilen Hindu kasabasının eski Hindu Delhisinin devamı ve onun bakayası olduğu kuvvetle zannedilmektedir. Bu kasabanın dar sokaklarının ve enteresan evlerinin temaşası insanı tarihin yüz yılları gerisine tâ Lal Kotun ikbal zamanlarına götürüyor ve o devirleri yaşatıyor. Delhinin yanıbaşında olmasına rağmen bu kasaba o kadar eski halini ve vasfi durumunu korumuş!

Lal Kotta üç imparatorluk devrine ait mühim eserlerle Maharavlı kasabasının hudutları içinde sayısız türbe ve bina harabelerine tesadüf olunur. Her biri birer küçük sanat bediası olan bu türbelerin ve mezar taşları kitabelerinin incelenmesi bize Türk tarihinin birçok karanlık yerlerini aydınlatacaktır. Bu vazifeyi Türk aydınlarına bırakarak Lal Kottaki büyük ve önemli eserlerden bahsedeceğim :

Kutup Minar: Kutbeddin Ay Beğ bütün dünya tarihinin en büyük devletlerinden birini kurmuş ve şöhreti o zamanın medeni âlemleri olan Çin, İslâm âlemi ve Ortaçağ âleminde efsanelerle karıştırılmış bir büyüklüğe erişmişti. Âfaka yayılan bu misilsiz şöhret ve satvetin tarihe bir yadigârı olsun diye Ay Beğ Lal Kotta cesim bir zafer sütunu inşasına başlatmış ve ikmaline ömrü kifayet etmiyerek damadı Şemseddin İl Tutmuş bunu bitirmiştir. Sütunun 1210 yılında başlanıp 1220 de bitirildiği tahmin olunmaktadır. 72 metre irtifaında olan bu muazzam sütun dünyanın en büyük âbidelerinden biridir. (Berlinde 1870 zaferinden sonra yapılan ve Siegessäule denilen zafer sütunu, üstündeki Viktorya heykeli de dahil olmak üzere, 61.5 metre yüksekliğindedir). Yukarıya doğru gittikçe incelen beş kattan ibaret olan bu muazzam yapının kaidesinin kutru 14 metre 63 santimetre imiş. Alttan üç katı kırmızı taştan ve son iki katı beyaz mermerden yapılmıştır. 1368 yılında buraya düşen bir yıldırım ile mermer katlar yıkılmış ve Firuz Şah Tuğlak ecdadının bu eserini eski şeklile tamir ve ihya etmiştir.

Her kat bittiği yerde ziynetli bir şerefe vardır ve içerilden helezonî bir merdivenle bu şerefelere çıkılır, yani Kutup Minar bizim bildiğimiz minarelerin gayet cesim ve daha süslü ve sanatlı bir örneğidir. İlk üç kattaki tezyinî yazılar yapıya fevkalâde bir zarafet verir.

Kuvvet-ül-İslâm camii : Kutup Minarın hemen yanında Kutbeddin Ay Beğ tarafından 1193 de başlanıp Şemseddin İl Tutmuş tarafından ikmal olunan ve Alâeddin Halcî tarafından yapılan ilâvelerle 1300 de son şeklini alan Kuvvet-ül-İslâm camii eski ve ziynetli bir Hundu mâbedinden bozma bir camidir. Mâbedin sütunları, kubbesinin içi kubbe dayanakları vesair yerleri fevkalâde tezyinatlı olup Hint sanatının en nefis bir nümunesini teşkil etmektedir. Sanat üslûbu yukarıda tarifini yaptığımız ve resmini bastığımız Mont Abudaki mâbedin aynidir. Yalnız inşa malzemesinin temizliği ve üstünlüğü bakımından Mont Abu mâbedi daha üstündür. Ay Beğ Lal Kotu aldığı zaman bu mâbedi bozmamış ve bu nefis sanat eserini camie çevirmek için gereken değiştirmeleri yaptıktan sonra onu olduğu gibi muhafaza etmiştir. Camiin cephesine az süslü ama muntazam ve temiz işçiliği ile kendini gösteren sivri kemerli cesim taklar yapılmış ve cami avlusunu vücuda getirmek için de bazı ilâveler ve tadillere lüzum görülmüştür. Acmerde tarif ettiğimiz Büyük Mescit gibi bu da Hindistana giren İslâm Türklerin sanat eserlerine olan saygısını gösterir. Bu camiin ikinci önemi de şudur: Türkler Hindistana geldikleri zaman inkişafının en olgun çağlarında olan yüksek bir sanat bulmuşlardı. Ama Türkler Orta Asyadan getirdikleri millî sanatı Hindistanda tekemmül ettirmişler ve mahallî sanatın tesiri altında kalmamışlardır. Bu hakikat o zamanlarda Türklerin her bakımdan yüksek kültürlü ve üstün bir millet olduğunu gösterir. Bu camie yapılan cesim kemerlerin üzerindeki olgun zevki gösteren tezyinat ve kemerlerin heyeti umumiyesinin verdiği ihtişam o zamanlar Türklerde yaşıyan yüksek sanat ruhu ve ibda kabiliyetini gösterir. Bu hakikati Acmerdeki camide dahi görmek kabildir.

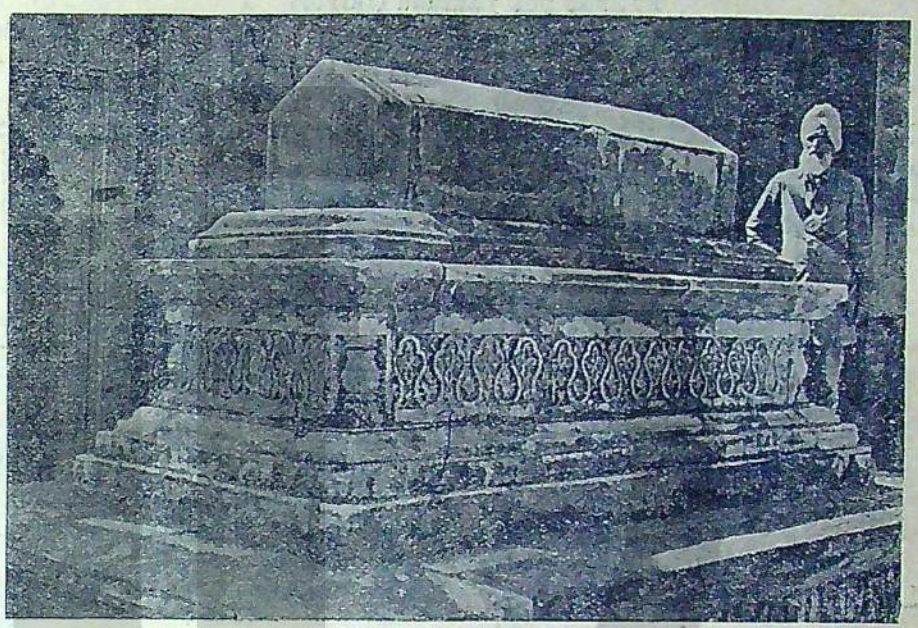

Delhi: Büyük Hakan Şemseddin-il-Ttutmuşun sandukası (13 üncü asır başları)

Demir sütun: Camiin cesim kemerlerinden ortadaki kemerin önünde Hindistanın acaibatından sayılan demir sütun görülür. Ancak 7 metre yüksekliğinde olan bu demir sütunun ne zamandan kaldığı katî olarak bilinmemekle beraber başlığın tezyinatına göre millâttan evvel 3 üncü asırdan ve Asoka zamanından olduğu tahmin olunuyor. Üzerindeki yazılar Gonpaların ilk zamanlarına ait yazılardır (millâttan sonra 4 üncü asır), ama tarihleri yoktur. Alttaki bir yazı ise Lal Kotun son hükümdarı Anang Pâl'in ismini ve 1050 tarihini zikrediyor. Halis demirden yapılmış olan ve onun için üzerinde hiç pas eseri görülmiyen bu sütun Hindistanda demirin insan hayatına ehemmiyetli surette karıştığı ve demir mamulâtın bugün de olduğu gibi yapana bir şeref verdiği zamanlara ait bir eser ve bir gösteri anıdır.

— Bitmedi —